

УДК 911. 373 (477.83)

ОСОБЛИВОСТІ ДЕМОГРАФІЧНИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОГО ПРИКОРДОННЯ

Н. Прицюк¹, М. Фляга²

¹Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. П. Дорошенка, 41, м. Львів, 79000, Україна

²Університет Марії Кюрі-Скłodовської,
ал. Красніцька 2 сд, м. Люблін, 20-718, Польща

Схарактеризовано особливості демографічних процесів українсько-польського прикордоння, виконано їхнє зіставлення з демографічними процесами України та Польщі. Загалом оцінено їх як несприятливі, тобто такі, що мають негативний режим динаміки та відображені у втраті якості та кількості населення, порушенні рівноваги структури населення. Досліджено територіальну диференціацію щільності населення, показників природного та механічного руху населення (на рівні адміністративних районів і повітів). Простежено, що на розвиток демографічних процесів у регіоні значно впливають не лише державні соціально-економічні чинники, а й регіональні, зумовлені особливостями прикордонного положення території.

Ключові слова: демогеографічна ситуація, демографічні процеси, щільність населення, показник народжуваності, показник смертності, природний приріст, міграційні процеси.

Демографічні зміни, що відбуваються на українсько-польському прикордонні, в Україні, Польщі та Європі загалом, їхні соціально-економічні результати, а також потреба пристосування господарства та суспільства до теперішніх демографічних процесів спонукали нас до розгляду запропонованої тематики.

Межування України з Польщею, а тепер і з Європейським Союзом (ЄС), процес сучасної міждержавної інтеграції, посилення транскордонного співробітництва зумовлюють актуальність суспільно-географічного вивчення українсько-польського прикордоння. Зростає важливість дослідження природного та механічного руху населення, формування його статеві-вікової структури та трудового потенціалу, рівня урбанізації, зокрема для подальшого планування благоустрою та економічної активізації території. Українсько-польське прикордоння (Люблінське і Підкарпатське воєводства Польщі та Волинська і Львівська області України) простягається по обидва боки державного кордону, ми ж його розглядаємо як цілісний регіон, що має низку спільних ознак, які впливають на формування демогеографічної ситуації регіону, зокрема: пограничне положення, яке є периферійним; розташування єдиних територіальних природно-ресурсних систем, наприклад, нафтогазоресурсні зони, природно-ресурсні системи Полісся, Розточчя, Карпат, басейнів рік Західного Бугу; слабкоурбанізовані регіони; низький рівень соціально-економічного розвитку порівняно з іншими регіонами України та Польщі тощо.

Серед позиційно-географічних чинників формування сучасної демогеографічної ситуації важливе значення має географічне положення досліджуваної території – це прикордоння у зоні контактної взаємодії територіально-господарських структур пе-

редусім України та Польщі, а також Білорусі, Словаччини, що дає значний стимул для розгортання різних видів господарської діяльності. Суспільно-географічне положення регіону периферійне щодо України та Польщі, проте центральне в Європі. Особливо після вступу Польщі до ЄС необхідно реструктурувати інфраструктуру українсько-польського прикордоння, транспортні магістралі (особливо з українського боку – підвищити рівень автомобільних доріг і залізничних шляхів, кордонних переходів), поставити бар'єри на шляху нелегальних мігрантів тощо. Усе це потребуватиме вироблення нових політичних та економічних концепцій розвитку регіону та України і Польщі загалом.

Як базу теоретико-методичних засад цього дослідження ми використовували наукові праці [7, 9, 10, 12, 14 та ін.], у яких закладено головні наукові підходи і запропоновано методи вивчення демографічних процесів, зокрема досліджуваної території.

Інформаційною основою роботи послуговували матеріали поточних статистичних обліків населення Державного комітету статистики України, Волинського та Львівського обласних управлінь державної статистики, а також Головного статистичного управління Польщі, Статистичних управлінь у Любліні та Ряшеві [4, 5, 8, 13, 15, 16].

Аналіз особливостей демографічних процесів українсько-польського прикордоння на базі кількісно-територіальних ознак є нашою головною метою.

Сучасна демогеографічна ситуація прикордоння сформувалася, звичайно, під впливом як регіональних, локальних, так і загальнодержавних демографічних процесів України та Польщі. Порівняння деяких демографічних показників цих країн наведемо в таблиці.

Площа українсько-польського прикордоння становить 87 520 км² та є більшою від площі таких європейських країн, як Австрія, Чехія, Ірландія, Литва, Латвія, Естонія, Словаччина, Данія, Нідерланди, Швейцарія, Молдова, Бельгія та ін. Кількість населення українсько-польського прикордоння 2004 р. становила 7 916,1 млн осіб (українського – 3 632,8 тис. осіб, польського – 4 283,3 тис. осіб), щільність населення – 93 осіб/км² (86,5 і 99,8 осіб/км²). Зазначимо, що найбільше населення цього регіону зосереджено у великих¹ містах. Наприклад, у м. Львові проживало 29,4 % населення Львівської обл., а в найбільших містах (Львів, Дрогобич, Червоноград, Стрий, Самбір, Трускавець, Борислав, Новий Розділ) – 44 %, у Волинській обл. 19,4 % становили жителі міста Луцька, а 35 % – жителі найбільших міст (Луцьк, Ковель, Нововолинськ, Володимир-Волинський), у Люблінському воєводстві 16,3 % усього населення припадало на місто Люблін, а 25 % на всі великі міста (Люблін, Холм, Замостя, Біла Підляска), у Підкарпатському воєводстві в місті Ряшів – 7,6 %, а у великих містах (Ряшів, Перемишль, Тарнобжег, Кросно) – 15,5 %. Найщільніше заселені південні адміністративні одиниці прикордоння – Львівська обл. (119 осіб/км²) та Підкарпатське воєводство (118 осіб/км²). Відповідно, у Люблінському воєводстві щільність населення становить 87 осіб/км², у Волинській обл. – 52 осіб/км². Найменша щільність населення у районах Волинського Полісся (Турійський, Шацький, Маневицький, Любешівський, Любомльський, Старовижівський) – не перевищує 35 осіб/км², та повітах Західного Полісся (Бяльський, Парчевський, Влодавський, Холмський) – 42, 39, 32, 42 осіб/км². Також невисокий показник заселення у карпатських районах і повітах – Сколівський, Турківський, Бещадський, Леський (34, 45, 20, 32 осіб/км²), зокрема для Бещадського повіту цей показник є найнижчий серед усіх повітів Польщі. Головними чинниками

¹Термін “великі” міста вжито не як одну з категорій міст за людністю (250–500 тис. осіб), а як міста, які найбільші за людністю серед інших міст регіону.

зменшення щільності населення у зазначених вище адміністративних одиницях є наявність заболочених, заліснених та гірських територій, які непридатні для заселення. Щільніше заселені райони Волинської височини і Малого Полісся, повіти Північно-нопідліської низовини та Люблінської височини. Найвища щільність у Передкарпатті та Розточчі – у середньому 73–89 осіб/км², а також у Сандомирській улоговині та Середньобескидському передгір'ї – у середньому 85–120 осіб/км². Зазначимо, що у повітах, прилеглих до кордону та сусідніх до них, простежено меншу щільність населення, аніж у віддаленіших повітах, що можна пояснити наявністю там промислових осередків [11, с. 43] (рис. 1).

Демографічні показники, що характеризують особливості населення України та Польщі, 2004 р.

Характеристика населення	Україна	Польща
Кількість населення, млн осіб	46,9	38,1
Щільність населення, осіб/км ²	78	122
Жінки, млн осіб	25,1	15,9
Кількість міського населення, %	67,9	61,5
Народжуваність на 1 000 осіб	9,0	9,3
Народжуваність на 1 000 осіб, міські поселення	8,9	8,8
Народжуваність на 1 000 осіб, сільська місцевість	9,3	10,3
Смертність населення на 1 000 осіб	16,6	9,5
Смертність населення на 1 000 осіб, міські поселення	14,4	9,2
Смертність населення на 1 000 осіб, сільська місцевість	19,6	7,0
Смертність дітей до одного року на 1 000 новонароджених	10,0	6,8
Сальдо міграції на 1 000 осіб	-0,2	-0,2
Шлюбність населення на 1 000 осіб	7,1	5,0
Розлучуваність населення на 1 000 осіб	3,9	1,5
Очікувана тривалість життя чоловіків, роки	62,6	70,8
Очікувана тривалість життя жінок, роки	74,1	79,4
Населення допрацездатного віку (0–14 років), %	16,3	16,7
Населення працездатного віку (15–59 років чоловіки, 15–54 роки жінки), %	59,9	63,1
Населення післяпрацездатного віку (60 і більше років чоловіки, 55 і більше років жінки), %	23,8	17,2
Економічно активне населення, тис. осіб	22 202	17 025
Зайняте населення, тис. осіб	20 295	13 735
Незайняте населення, тис. осіб	1 906	3 230

Розселенська місткість регіону залежить від різноманітності форм рельєфу та наявності природно-ресурсного потенціалу (ПРП). Наприклад, щільність населення Передкарпаття та Середньобескидського передгір'я сформувалась, головню, на базі значних обсягів ПРП і різноманітності його компонентної структури, зокрема мінеральних ресурсів. Райони Передкарпаття та Середньобескидського передгір'я утворюють зону найбільшої концентрації населення українсько-польського прикордоння. Тут виникла економічна вісь розселення, що охоплює такі великі й середні міста:

Стрий–Дрогобич–Стебник–Трускавець–Борислав–Самбір–Львів з українського боку та Кросно–Жешув з полького.

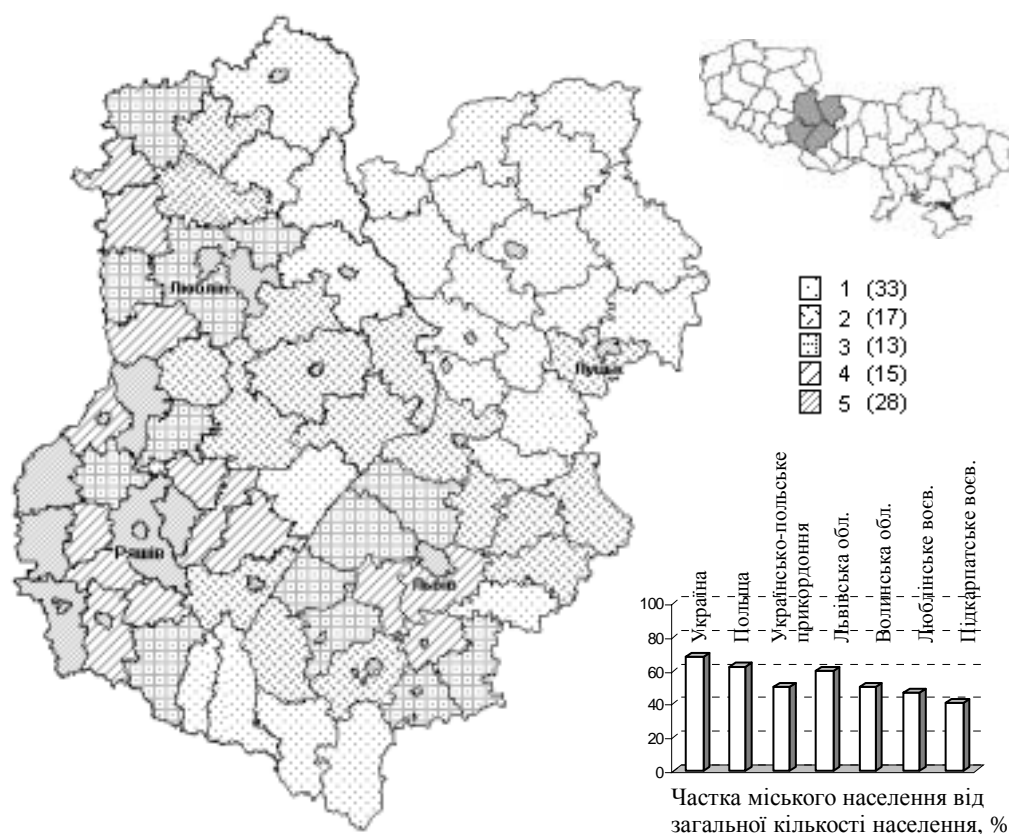

Рис. 1. Щільність населення українсько-польського прикордоння 2004 р., осіб/км²: 1 – 0–50; 2 – 51–70; 3 – 71–90; 4 – 91–130; 5 – 131–5 500.

Кількість населення українсько-польського прикордоння неухильно зменшувалась упродовж останніх років. Зменшення показника народжуваності й підвищення показника смертності у роки соціально-економічної кризи України, які породили депопуляційну складову демографічної динаміки, а також негативні прояви міграційних процесів призвели до зменшення кількості населення українського пограниччя. Після 1993 р. структура джерел формування кількості населення радикально змінилась. Загальне зменшення кількості населення західноукраїнського пограниччя (та країни у цілому) було з 1994 р., демографічні процеси набули негативного відтінку. За 1994–2004 рр. кількість населення Львівської та Волинської областей зменшилась на 227 тис. осіб, або на 5,9 % (а загальнодержавні втрати кількості населення за цей же період становили 4 963,3 тис. осіб, або 9,5 %). Тенденція зменшення кількості населення східного пограниччя та Польщі загалом простежена дещо пізніше, а саме – з 1998 р. За п'ять років кількість населення Люблінського та Підкарпатського воєводств зменши-

лась на 77,6 тис. осіб, або на 1,8 % (загальнодержавні втрати – 486 тис. осіб, або 1,3 %). Зазначимо, що темпи зменшення кількості населення Польщі та її східного пограниччя є нижчі, аніж України та західноукраїнського пограниччя (рис. 2).

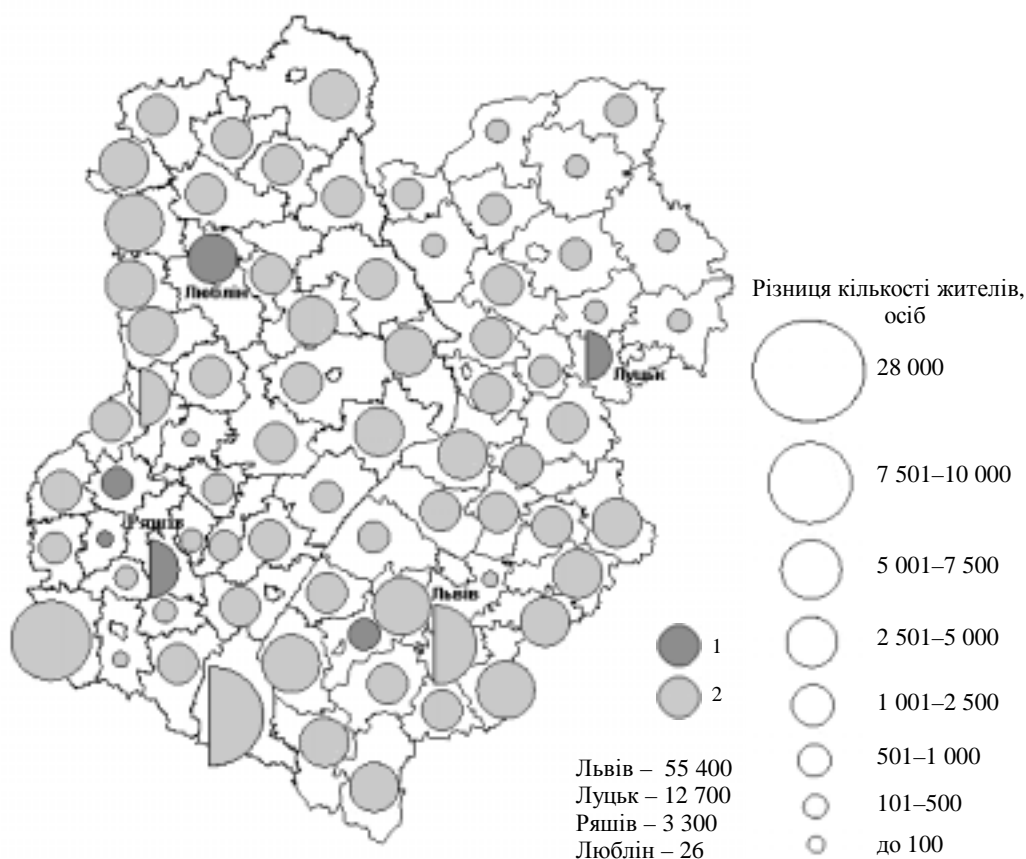

Рис. 2. Різниця кількості населення українсько-польського прикордоння впродовж 1999–2004 рр: 1 – збільшення; 2 – зменшення.

В українсько-польському прикордонні простежено односпрямованість тенденцій у народжуваності населення в бік її зменшення, а смертності – у бік збільшення. Зазначимо, що ця тенденція значно триваліша в українському пограниччі. Природне зменшення кількості населення в регіоні 2004 р. становило 13,9 тис. осіб (-1,7 ‰), з яких 11,9 тис. (-3,6 ‰) припало на українське пограниччя та 2 тис. осіб (-0,5 ‰) – на польське. Міжобласна та міжвоєводська диференціація коефіцієнта природного приросту, скорочення така: найвищий від’ємний показник у Львівській області – -3,0 ‰, далі у Волинській – -2,6 ‰, Люблінському воєводстві – -0,9 ‰ та додатний у Підкарпатському воєводстві – 1,2 ‰. Зазначимо, що хоча для обох країн характерне природне скорочення, проте їхні показники дуже різко відрізняються. Наприклад, у 2004 р. природне скорочення на 1 000 осіб у Польщі становило 0,2 ‰, а в Україні – аж 7,0 ‰ (рис. 3, 5). За показниками відтворення населення українсько-польське прикор-

доння на загальнодержавних рівнях значно виділяється. Наприклад, за рейтингом найвищого коефіцієнта народжуваності Підкарпатське та Люблінське воєводства посідають четверте та шосте місця серед воєводств Польщі, а Волинська та Львівська області – третє і шосте місця серед областей України, а за найнижчим коефіцієнтом смертності – 14 і 2, 5 і 4. Отже, Люблінське воєводство має найвищий показник смертності населення на 1 000 осіб (10,4 ‰) після Лодзького у Польщі та наближається до показників Волинської (14,5 ‰) і Львівської (13,1 ‰) областей, які є одними з найнижчих серед областей України.

Подальше дослідження природного приросту, скорочення населення свідчить про наявність певної територіальної диференціації цього показника, яка змінюється у бік зближення його між досліджуваними адміністративними районами та повітами.

Серед зазначених вище адміністративних одиниць особливо виділяються всі повіти та міста Підкарпатського воєводства, окрім Перемишльського повіту та міст Перемишль і Кросно, що мають додатні показники природного приросту населення. Природний приріст населення 2004 р. характерний і для північно-західних повітів (Луковський, Радзинський), а також міст Люблін, Бяла Підляска та Замостя Люблінського воєводства. Найбільше природне скорочення населення зафіксоване в центрально-південних районах Волинської та східних районах Львівської областей (див. рис. 3). Дещо сприятливіша ситуація, тобто простежено незначний приріст, у Яворівському районі та м. Новий Розділ Львівської обл., а також у поліських (Камінь-Каширському, Любешівському, Ратнівському) районах та містах Луцьку і Ковелі Волинської обл. За рейтингом показників природного скорочення населення на 1 000 осіб перші п'ять місць посіли Перемишлянський, Жидачівський, Володимир-Волинський, Іваничівський та Горохівський райони, в яких ці показники були найвищими і, відповідно, становили -10,8, -10,0, -8,7, -8,4, -8,0 ‰ та значно перевищили загальноукраїнський – -7,0 ‰.

Негативні міграційні процеси, мають від'ємне сальдо міграції населення прикордоння, є одним із чинників зменшення кількості його населення. Міграційне скорочення населення регіону 2004 р. становило 16 997 осіб, або -1,4 ‰, що більше, ніж загальнодержавне (-0,2 ‰) (рис. 4, 6). Найбільший показник від'ємного сальдо міграції населення зафіксовано у Люблінському воєводстві (4 460 осіб, або -2,0 ‰) (див. рис. 4), який сформувався, головню, внаслідок відпливу населення в інші регіони Польщі, особливо у сусіднє Мазовецьке воєводство (54,4 % від загальної кількості відпливу населення), зокрема у м. Варшаву [11, с. 71], за додатного сальдо закордонної міграції. Для Підкарпатського воєводства та Львівської обл. характерні подібні показники сальдо міграційного скорочення населення – 2 158 (-1,1 ‰) та 2 448 осіб, (-1,3 ‰), з яких 96,1 та 76,1 % припадають на міжрегіональну міграцію. Так, найбільший відтік населення Підкарпатського воєводства зафіксовано у сусідське Малопольське та Мазовецьке воєводства, на які припало 31,8 і 20,7 % емігрантів. У Волинській обл. простежено найнижчий показник міграційного скорочення – 1 304 осіб (-0,7 ‰), з яких 58,5 % становить сальдо міжрегіональної міграції.

Серед районів та повітів прикордоння особливо високе міграційне скорочення було у поліських (Любешівському, Любомльському, Старовижівському, Маневіцькому) та Володимир-Волинському районах Волинської обл. і поліських (Рицькому, Радзинському, Парчевському, Луковському), Грубешівському і Томашовському повітах Люблінського воєводства (див. рис. 4). У зазначених вище адміністративних одиницях показники міграційного зменшення населення (на 1 000 осіб) були найвищими і, відповідно, становили -10,2, -7,7, -6,8, -4,9, -7,2, -8,8, -4,4, -4,3, -6,1, -5,0 ‰. Ці показни-

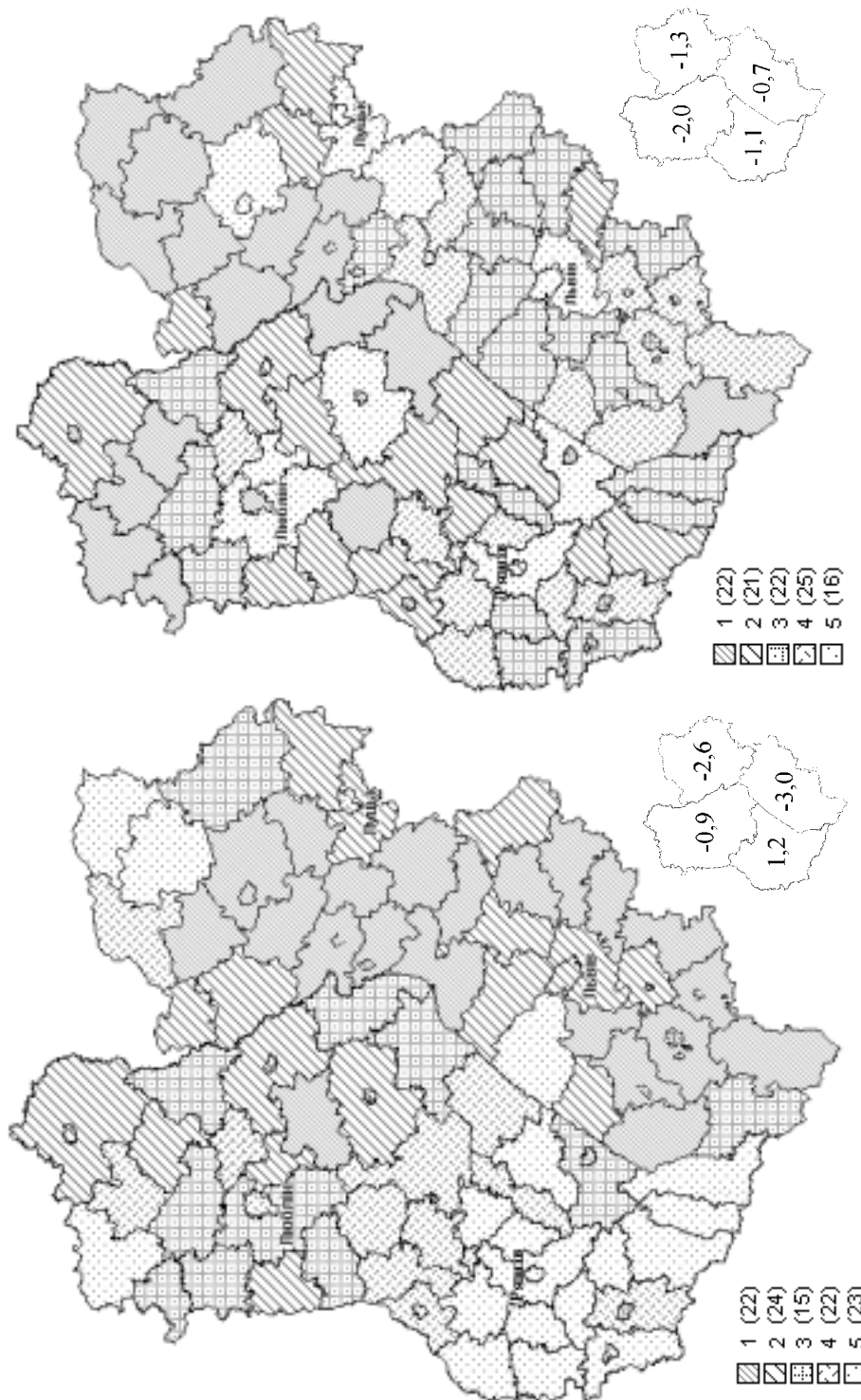

Рис. 3. Природний приріст, скорочення населення на 1 000 осіб у 2004 р.:

Рис. 4. Міграційний приріст, скорочення населення на 1 000 осіб у 2004 р.:

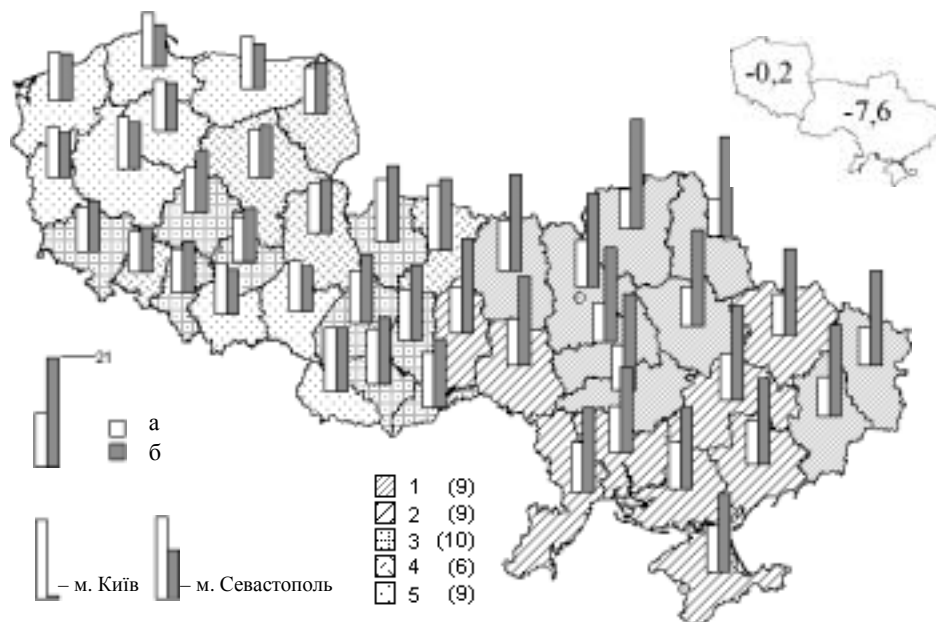

Рис. 5. Природний приріст, скорочення населення за регіонами України та Польщі на 1 000 осіб у 2004 р.: 1 – від -9,2 до -4,5; 2 – від -4,4 до -1,8; 3 – від -1,7 до 0,0; 4 – 0,1–0,8; 5 – 0,9–3,2; *a* – коефіцієнт народжуваності; *b* – коефіцієнт смертності (максимальний показник 21 %).

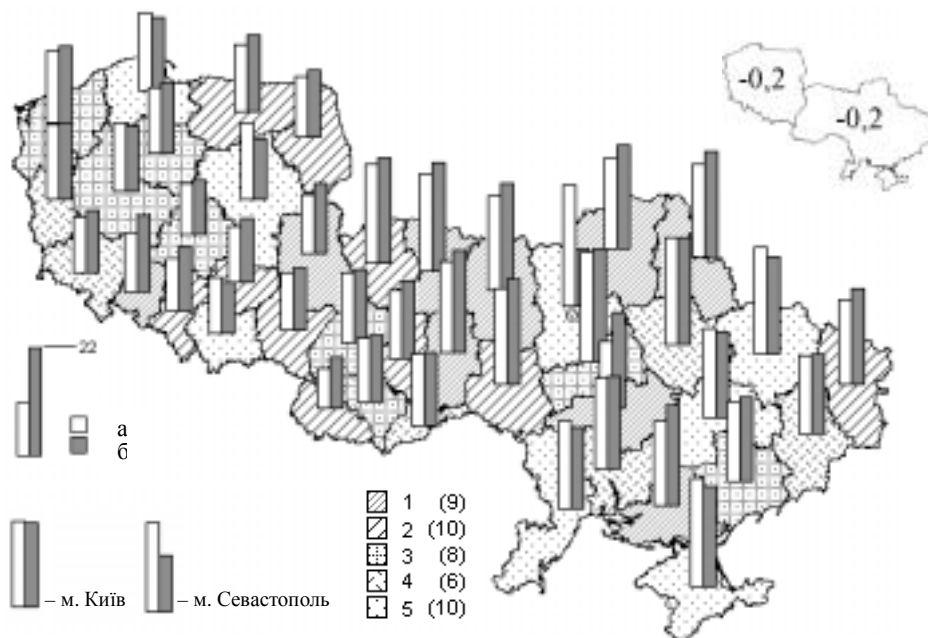

Рис. 6. Міграційний приріст, скорочення населення за регіонами України та Польщі на 1 000 осіб у 2004 р.: 1 – від -5,1 до -1,9; 2 – від -1,8 до -0,9; 3 – від -0,8 до -0,5; 4 – від -0,4 до 0,5; 5 – 0,6–11,4; *a* – коефіцієнт прибулих осіб; *b* – коефіцієнт вибулих осіб (максимальний показник 22 %).

ки є дуже високими та значно переважають як загальнодержавні, так і показники всіх областей України та воєводств Польщі. У межах українського пограниччя простежено найбільше міграційне збільшення населення у м. Володимир-Волинський (7,2‰), Луцькому районі (6,6 ‰) та незначне (до 1,1 ‰) у містах Луцьк, Львів, Ковель, а також у Горохівському, Пустомитівському та Ковельському районах. З польської території прикордоння чітко виділені за показниками міграційного приросту Люблінський та Ряшівський повіти (9,8 і 6,8 ‰), а для Замостського, Перемшльського та Свідніцького повітів показники близькі до одиниці.

Одна з вагомих причин територіальних відмінностей цього процесу полягає в тому, що різні регіони України та Польщі відрізняються неоднаковими можливостями працевлаштування, особливостями на ринку праці тощо. Як відомо, головний чинник міграційного впливу населення із зазначених вище районів, повітів (регіону і країн загалом) – економічний, адже саме для цих районів характерний найнижчий показник рівня соціально-економічного розвитку. Міграційний приплив населення перевищував його вплив переважно у містах регіону, що є наслідком ліпших соціально-економічних та культурно-побутових умов.

Отже, міграційні процеси у регіоні набули кризової ситуації. Вони мають причинно-наслідковий зв'язок із соціально-економічним розвитком території, сприяють механізму формування загальної демографічної ситуації прикордоння. Міграційні, як і всі демографічні процеси, зумовлені багатьма чинниками. Наприклад, економічне становище країн, проблема зайнятості населення, ліберальний виїзд громадян за кордон та інші вагомні чинники привели до зростання власне зовнішньої міграції для переселення за кордон, працевлаштування, торгівлі. Для українсько-польського прикордоння також характерний вплив населення за кордон. Максимальний виїзд населення регіону 2004 р. був у країни Європи – 1 601 осіб, або 54,9 % від загальної кількості закордонної еміграції. Напрями міграційних потоків населення українського та польського пограниччя дещо відрізняються. Наприклад, найбільша частка виїзду населення з Люблінського та Підкарпатського воєводств припадала на країни Північної Америки (59,6 %), Німеччину (12,6 %) та приблизно в однаковій кількості на Іспанію, Італію, Францію, Австрію та Англію, що разом становило 15,4 %. Зазначимо, що останніми роками шкала закордонної міграції населення Польщі, зокрема трудової, зростає внаслідок вступу країни до ЄС і лібералізації спільного ринку праці. Із Львівської та Волинської областей населення найбільше мігрувало в Російську Федерацію та Сполучені Штати Америки – 28,8 і 24,8 % від усієї кількості закордонної еміграції, далі йшла Білорусь – 15,9 % (особливо високий цей показник у Волинській області – 299 осіб, або 29,9 %), Німеччина та Польща – 13,1 і 4,5 %.

Упродовж 90-х років ХХ ст. значна кількість підприємств українського пограниччя припинили роботу. Фактично повністю припинено видобуток самородної сірки, а видобуток кам'яного вугілля протягом 1990–2004 рр., зменшився в 5 разів тощо. Без роботи залишилися десятки тисяч робітників і спеціалістів (рівень безробіття у Волинській та Львівській областях становить 4,8 і 4,0 %, в Україні – 8,6 %). Зокрема, дослідження працівників Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України засвідчило, що за індексом розвитку ринку праці Львівська і Волинська області мають нижче середнього та низький рівень [2, с. 167], а Волинська за цим показником уже третій рік поспіль посідає останнє місце серед областей України, що є результатом низької економічної активності населення та рівня її реалізації, найвищого показника рівня безробіття [2, с. 12]. Вирішення проблем зайнятості населення прикордоння пот-

ребує значних фінансових витрат, у тім числі іноземних капітальних інвестицій на спорудження, наприклад, великих промислових підприємств, зокрема спільних українсько-польських, з розрахунку не лише на внутрішній, а й на зовнішні ринки, включаючи країни ЄС. Доцільність такого будівництва, насамперед, полягає у наявності дешевої робочої сили і менших затратах на постачання продукції в західні країни. Зазначимо, що питання такого типу детальніше розглянуто у рамках проектів транскордонного співробітництва євро регіонів “Буг” та “Карпати”, учасниками яких є регіон дослідження.

Прикордоння має всі сприятливі передумови та можливості для міграцій, зокрема трудових. Неоднорідною за складом є міграція громадян українського пограниччя на територію польського, та навпаки. Мігрують малі й середні підприємці, які займаються так званим човниковим бізнесом, об'єктами якого є товари легкої та харчової промисловості; трудові мігранти з українського боку, які зайняті короточасними сезонними роботами у сільському господарстві та будівництві; особи, що здійснюють прикордонний рух для продажу таких товарів, як спирт і цигарки (переважно населення прилеглих до кордону районів). Генеральне консульство Польщі у Львові щодня видає близько 1 400 віз [17].

Сезонні заробітчани, як уже зазначено, працюють у багатьох країнах. Значна їхня частка перебуває у Росії, де вони працевлаштовуються в різних регіонах здебільшого на будівельні роботи. Зафіксовано, що з 2000 р. мешканці Волинської обл. працюють не лише у Польщі, Росії, а й у Білорусі. У Білорусі лідером за кількістю іммігрантів є Брестська обл., куди з пограничних районів України прибувають 60–65 % усіх мігрантів [3]. Лише у Кам'янецькому районі Брестської обл. працює понад тисячу українців [6]. За даними Волинської обласної державної адміністрації, з області до Білорусі щоденно на роботу виїжджає близько 1 500 осіб [1]. Вони виконують низькооплачувану сезонну роботу. Саме такі напрями міграції населення пов'язані з різним темпом реформування економіки країн, безвізовим режимом в'їзду в Росію та Білорусь. У прилеглих до українсько-білоруського кордону районах зменшення кількості населення відбувається, головню, внаслідок міграційного відпливу населення, за природного приросту населення.

Інтенсивні поїздки населення регіону за кордон оцінюють переважно як трудову міграцію. Державна звітність обох країн про зовнішні трудові міграції фіксує лише відомості про легальні трудові поїздки, хоча у більшості випадків такі поїздки відбуваються нелегально. Зрозуміло, що значних обсягів сягає прихована трудова міграція власне у працездатному віці, що негативно впливає на зміни його вікової структури.

Унаслідок міграції 2004 р. зменшувалася кількість населення всіх вікових груп. Найбільший показник від'ємного сальдо міграції українського пограниччя був у вікових групах 15–19 років, польського пограниччя у 20–29 років. Еміграційний вплив молодого населення (15–29 років) українсько-польського прикордоння в 1,2 раза більший, ніж загалом по всіх вікових категоріях. А це негативно впливає на зміни у віковій структурі населення та його відтворенні.

Наголосимо, що головні заходи, необхідні для поліпшення демографічних процесів у регіоні, повинні бути спрямовані на залучення людей у сферу праці, подолання безробіття, з українського боку – особливо поліпшення політики заробітної плати, житлової, податкової та ін. Це поліпшить міграційну ситуацію, зменшить показник закордонної трудової еміграції, що зумовить низку позитивних зрушень у статеві-віковій та шлюбно-сімейній структурах населення. З огляду на це виникає потреба у

формуванні результативних регіонально-господарських механізмів подолання негативних характеристик демографічних процесів.

Серед головних проблем демогеографічної ситуації регіону виділено такі: зниження народжуваності та підвищення смертності, що зумовили депопуляційну складову демографічної динаміки; економічний чинник міграційного впливу населення зумовив міграційну кризу населення; зменшення кількості населення тощо.

Отже, аналіз особливостей демографічних процесів українсько-польського прикордоння засвідчив необхідність проведення відповідної активної й ефективної демографічної політики, у багатьох випадках спільної, регіональної демографічної політики обох країн.

1. *Левицький М.* Українські трудові мігранти // Наше слово. – 2002. – № 19, 11 травня.
2. Людський розвиток в Україні: 2004 рік: Щорічна науково-аналітична доповідь / За ред. Е. М. Лібанової. – К.: Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України, Держкомстат України, 2004. – 172 с.
3. Миграция населения Республики Беларусь // Республика Беларусь в цифрах. – Мн.: Мин-во статистики и анализа Республики Беларусь, 2003. – С. 52.
4. Населення Волинської області: Демографічний щорічник. – Луцьк, 2005. – 84 с.
5. Україна у цифрах у 2005 році: Статист. довідник. – Київ: Консультант, 2005. – 270 с.
6. Українці шукають паратунку у наших калгасах // Зв'язда. – 2001. – 5. травня; zvyazda.minskby
7. *Хома О. У.* Зовнішня трудова міграція населення як “школа” демократії (на матеріалах зовнішньої трудової міграції населення західного прикордоння України) // www.democracy.kiev.ua.
8. Чисельність населення Львівської області: Статист. збірник. – Львів, 2006. – 68 с.
9. *Eberhardt P.* Przemiany demograficzne na pograniczu polsko-ukraińskim / Przegląd geograficzny. – Warszawa: Wyd. Naukowe PWN, 1996.
10. *Flaga M.* Procesy demograficzne oraz ich uwarunkowania w zachodnich obwodach Ukrainy w okresie przemian ustrojowych. – Lublin: Wyd. UMCS, 2006. – 155 s.
11. Geografia gospodarcza Polski / Pod red. I. Fierli. – Warszawa: Państwowe Wyd. Ekonomiczne, 2004. – 386 s.
12. Pogranicze polsko-ukraińskie / Red. naukowa B. Kowałko i A. Miszczuk. – Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Zamościu, 2005. – 342 s.
13. Rocznik demograficzny. – Warszawa: Główny urząd statystyczny, 2005. – 527 s.
14. *Śleszyński P.* Regionalne różnice pomiędzy liczbą ludności według narodowego spisu powszechnego w 2002 rok i szacowaną na podstawie ewidencji bieżącej // Studia demograficzne. – 2004. – Nr 1/145. – S. 93–103.
15. Województwo Lubelskie. Podregiony, powiaty, gminy. – Lublin: Urząd Statystyczny w Lublinie, 2005. – 341 s.
16. Województwo Podkarpackie. Podregiony, powiaty, gminy. – Rzeszów: Urząd Statystyczny w Pleszowie, 2005. – 330 s.
17. www.konsulat.lviv.ua

**PECULIARITIES OF DEMOGRAPHIC PROCESSES
IN UKRAINIAN-POLISH FRONTIER****N. Prytsyuk¹, M. Flaga²**

¹*Ivan Franko National University of Lviv,
P. Doroshenko Str., 41, UA – 79000 Lviv, Ukraine*

²*Maria Curie-Skłodowska University,
Kraśnitcka Str., 2 cd, PL – 20718 Lublin, Poland*

Peculiarities of demographic processes in Ukrainian-Polish frontier have been characterised, theirs comparing with demographic processes in Ukraine and Poland has been made. They are determined as unfavourable ones that are possessing negative tendencies of dynamics, and are causing losses in quality and quantity of population, are breaking balance in population structure. Territorial differentiation of population density, indices of natural and migration transition of population (on level on administrative rayons and powiats) have been investigated. It has been argued that development of demographic processes in region is influenced not only by state social and economical factors, but by regional factors caused by peculiarities of frontier position of territory.

Key words: demographic situation, demographic processes, population density, index of birth rate, index of death rate, natural increase, migration processes.

Стаття надійшла до редколегії 10.10.2006
Прийнята до друку 25.10.2006